

UNIVERSITY OF HELSINKI

<https://helda.helsinki.fi>

Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa

Brunila, Marjo Kristiina; Mertanen, Katariina; Ikävalko, Elina; Kurki, Tuuli; Honkasilta, Juho ...

2019

Kasvatustieteiden tutkimuslaitos

<http://hdl.handle.net/10138/314607>

Brunila, M K, Mertanen, K, Ikävalko, E, Kurki, T, Honkasilta, J, Lanas, M, Leiviskä, A, Masoud, A, Mäkelä, K & Fernström, P 2019, 'Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa', *Kasvatus*, Vuosikerta. 50, Nro 2, Sivut 107-119.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. <https://helda.helsinki.fi>

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

NUORET JA TUKIJÄRJESTELMÄT HAAVOITTUVUUDEN EETOKSESSA

Brunila, K., Mertanen, K., Ikävalko, E., Kurki, T., Honkasilta, J., Lanas, M., Leiviskä, A., Masoud, A., Mäkelä, K. & Fernström, P. (2019). *Kasvatus* 50 (2), 107–119.

Abstrakti

Huoli nuorista ja nuorten syrjäytymisestä on ollut politiikan ja julkisen keskustelun vakioaiheita. Ratkaisuksi huoleen on kehitetty lyhytkestoisia koulutusta, ohjausta ja kuntoutusta tarjoavia projekteja, nuoriso- ja yhteiskuntatakuita, Ohjaamoja sekä muita tukijärjestelmiä, joilla syrjäytymistä on pyritty estämään ja ehkäisemään. Samalla kun huolta on kannettu nuorista, on sekä kansallisessa että ylikansallisessa politiikassa puhuttu erilaisista, etenkin talouteen liittyvistä kriiseistä. Suomen Akatemian rahoittaman tutkimushankkeen tutkimukseen perustuvassa artikkelissa tarkastelemme nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäviä tukijärjestelmiä, niiden taustalla olevaa politiikkaa ja laajempaa yhteiskunnallista tilannetta. Etenkin käsittelemme sitä, miten ”haavoittuvuuden eetokseksi” nimeämämme ajattelu- ja toimintatapa rakentuu tukijärjestelmissä ja millaisia ehtoja se asettaa nuorten olemiselle ja toiminnalle. Tuomme tutkimustuloksiimme perustuen esille kolme toisiinsa liittyvää ja nuorten tukijärjestelmissä tyypillisesti esiintyvää mekanismia, jotka rakentavat yhdessä ja erikseen tukijärjestelmissä toimiville nuorille mahdollisuuksia olla ja toimia ja jotka näyttävät tulostemme perusteella huomattavasti kapenevilta.

Asiasanat: nuoret, tukijärjestelmät, haavoittuvuuden eetos, diskursiiviset käytännöt

Johdanto

Nuorten työttömyys ja pääsy koulutukseen ovat olleet viimeisten vuosikymmenten ajan koko Euroopan laajuisia ongelmia, joiden ratkaisemiseksi on kehitetty erilaisia poliittisia toimintaohjelmia. Toimintaohjelmia on toteutettu Suomessa pääasiassa koulutusta, ohjausta ja kuntoutusta tarjoavien poikkisektoraalisten ohjelmien sekä projektinomaisen toiminnan muodossa. Näitä toimintaohjelmia kutsumme tutkimuksessamme nuoriin kohdistuviksi tukijärjestelmiksi. Julkisessa keskustelussa tukijärjestelmät näyttävät hyvää tarkoittavina, yksilöllisten oppimisurien säätelijöinä ja mahdollistajina, joiden avulla nuoria pyritään sopeuttamaan yhteiskunnallisiin muutoksiin erilaisten yksilöllisten kompetenssien ja kykyjen kehittämisen kautta. Nuorten tukijärjestelmien taustalla olevan politiikan sekä sen toteutustapojen ja seurausten kriittinen

tarkastelu on ollut tähän asti vähäistä koulutusta koskevassa tutkimuksessa. Näin on ollut kenties juuri siitä syystä, että on itsestään selvästi uskottu niiden hyvään tarkoitukseen ja toimivuuteen.

Olemme meneillään olevassa Suomen Akatemian rahoittamassa tutkimushankkeessa *Nuorten tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa (2017-2021)* pyrkineet vastaamaan tähän nuorille suunnattuja tukijärjestelmiä koskevan kriittisen tarkastelun puutteeseen. Tarkastelumme kohdistuu erityisesti sellaiseen koulutukseen, ohjaukseen ja kuntoutukseen, jota toteutetaan niin sanotun virallisen koulutuksen vierellä tai siihen osittain lomittuen. Emme kyseenalaista kyseisten, etenkin julkisissa puheissa toimivilta hyvinvointipoliittisilta ratkaisuilta vaikuttavien järjestelmien mahdollista merkityksellisyyttä yksittäiselle nuorelle. Siirrämme sen sijaan analyyttisen katseen yksilöstä yhteiskuntaan ja tarkastelemme edellä mainittuja tukijärjestelmiä osana niiden laajempaa yhteiskunnallista ja poliittista kontekstia. Etenkin pyrimme tuomaan esiin niitä mekanismeja, jotka säätelevät nuorille tarjolla olevia olemisen ja toiminnan mahdollisuuksia.

Nuoria koskeva poliittinen ohjaus ja tukijärjestelmät

Huoli nuorten syrjäytymisestä on noussut yhteiskunnallisen ja poliittisen keskustelun keskiöön erityisesti vuonna 2008 alkaneen talouskriisin ja sitä seuranneen globaalien laman jälkeen. Työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella eläminen ja toimiminen on näyttäytynyt keskeisenä ongelmana yhteiskunnan taloudellisen kehityksen näkökulmasta ja julkisessa keskustelussa se on käsitetty myös enenevässä määrin synonyymiksi syrjäytymiselle (Brunila 2012; Kiilakoski 2014).

Huoli on saanut aikaan myös sen, että nuorille on tarjolla varsin huomattava määrä erilaisia tukijärjestelmiä. Nuoriin kohdistuvilla tukijärjestelmillä tarkoitamme tässä artikkelissa lyhytkestoisia tai projektinomaisia, virallisen koulutusjärjestelmän ohella toimivia ja siihen osittain limittyviä koulutusta, ohjausta, valmennusta ja kuntoutusta tarjoavia toimenpiteitä. Näiden toimenpiteiden julkitavoitteena on useimmiten nuorten siirtyminen jatkokoulutukseen tai työelämään. Kieltäytyminen toimenpiteisiin osallistumisesta tai niiden keskeyttäminen voi johtaa erilaisiin sanktioihin. Tukijärjestelmien rahoittajina voivat toimia niin ylikansalliset kuin kansallisetkin tahot. Nykyisin myös yksityiset yritykset ovat tuottamassa nuorille tarkoitettuja tukijärjestelmiä ja -toimenpiteitä.

Erilaisten nuorille tarjolla olevien tukijärjestelmien määrän kasvua ja myös niiden tavoitteiden lisääntymistä ovat vauhdittaneet erityisesti Euroopan Unioniin liittyminen, Lissabonin sopimus,

Euroopan Nuorisostrategia, Nuorisolaki sekä viimeisimpänä tulokkaana Nuorisotakuu (Hirvonen 2014; Määttä 2018). Lissabonin sopimus toi EU:n alueelle parlamentaarisen päätöksenteon rinnalle niin kutsutun pehmeän poliittisen ohjauksen, joka määrää Suomenkin nuorisopolitiikan suuntaviivoja. Yksi tämän ohjauksen näkyvimmistä esimerkeistä on Nuorisotakuu, jonka valmistelussa Euroopan komission suosituksilla oli ratkaiseva rooli (Rasmussen 2014; Brunila & Mertanen 2014). Nuorisotakuun myötä EU:n jäsenvaltioiden tulisi tarjota alle 25-vuotiaille työttömille nuorille koulutus-, työ- tai harjoittelupaikka tai muita työllistymistä auttavia tukitoimia neljän kuukauden kuluessa työttömyyden alkamisesta.

Nuorisotakuu on toteutettu Suomessa sen suosituksia laajempaan. Nuorten yhteiskuntatakuunakin tunnettu ohjausjärjestelmä takaa alle 25-vuotiaalle työttömälle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle töitä, koulutusta tai muita työllistymistä auttavia tukitoimia (TEM 2014). Nuorisotakuun toteuttaminen perustuu erilaisten valmentavien ja kuntouttavien projektien tukemiseen sekä viranomaisten keskinäisen ja yritysten ja koulutusorganisaatioiden välisen yhteistyön lisäämiseen ja vahvistamiseen (TEM 2014; Kiilakoski 2014). Nuorisotakuu ja siihen liittyvät kunnalliset ja nuorisolainsäädännön muutokset ovat myös toimineet uudenlaisten nuoristyön muotojen, kuten etsivän nuorisotyön, oikeuttamisen perusteena (AVI 2014; Nuorisolaki 2016).

Nuorisotakuu on kohdannut myös kritiikkiä. On muun muassa esitetty, että Nuorisotakuun myötä työllisyydestä on tullut syrjäytymisen ja yhteiskunnallisen osallisuuden keskeinen mittari (Kiilakoski 2014; Hirvonen 2014). Kritiikkiä on esitetty myös siitä, että Nuorisotakuu tuottaa ristiriitaista näkemystä nuorista yhtäältä joutilaina, passiivisina ja täten tiukentunutta kontrollia ja ohjausta kaipaavina ja toisaalta erityisen haavoittuvassa, riskialttiissa ja vaikeassa elämäntilanteessa olevina sekä erityistä huolenpitoa ja huolta kaipaavina yksilöinä ja ryhminä. Taloudellisen ja sosiaalisen huono-osaisuuden lisäksi tukijärjestelmien tuottaman huolipuheen keskiössä ovat psykoemotionaaliset ongelmat, vaikka erilaisissa selvityksissä ja tutkimuksissa valtaosa kaikista nuorista on ilmoittanut voivansa hyvin (ks. Myllyniemi 2015; Brunila 2012, 2017). Tukijärjestelmien kasvavasta määrästä huolimatta ei edelleenkään ole olemassa yhtä tai yhtenäistä ymmärrystä siitä, mistä oikeastaan puhutaan, kun puhutaan nuorten syrjäytymisestä, ja mitä viimekädessä yritetään ehkäistä (esim. Levitas 2004; Peace 2001).

Edellä kuvatut tukijärjestelmät ja niiden taustalla oleva politiikka kertovat jotain myös hyvinvointipolitiikan ja erityisesti koulutuksen merkityksen muuttumisesta. Useat

yhteiskuntatieteilijät ovat tuoneet esille, että koulutus on ikään kuin pakotettu avautumaan yhteiskuntaan ja löytämään uudenlaisia (taloudellisia) perusteluja olemassa olonsa legitimoimiseksi (Ball 2013; Ball & Youdell 2009; Brown 2014; Brunila & Ryyänen 2016). Kyseinen muutos koskee myös koulutukseen liittyviä tieteenaloja, joiden piirissä on nähtävissä siirtymä yhteiskunnallisia, filosofisia, kulttuurisia, historiallisia ja poliittisia näkökulmia tarjoavista kasvatustieteistä *oppimistieteisiin* (engl. *from educational sciences to learning sciences*). Koulutusta koskevassa politiikassa ja sen käytännöissä ollaan siirtymässä koulutuksesta ja opettamisesta oppimiseen, valmentamiseen ja ohjaukseen sekä tiedosta yksilön tunteisiin ja mielentilaan. Tämä katseen kääntyminen rakenteista yksilöön ja yksilön ominaisuuksiin, kykyihin ja kompetensseihin herättää kysymyksen koulutuksen tulevaisuudesta tai jopa sen mahdollisesta päättymisestä (Brunila 2017; Brown 2014, 2017; Biesta 2014; Brown 2011; Furedi 2010; Whitehead, Jones, Lilley, Pykett & Howell 2017). Jotkut tutkijat ovat käsitteellistäneet koulutusta koskevaa muutosta termillä *precision education* (esim. Brookman-Byrne 2018), millä tarkoitetaan yksilöllisesti räätälöityä ”täsmäoppimista”, jota ovat tulevaisuudessa tuottamassa kasvatustieteilijöiden sijaan esimerkiksi neurobiologia, evoluutiobiologia, käyttäytymisgenetiikka, tietojenkäsittelytiede sekä erilaiset psykologian ja lääketieteen alalajit. Myös koulutuksen sosiaalista oikeudenmukaisuutta koskevissa keskusteluissa yhteiskunnallisia ja sosiaalisia ongelmia tarkastellaan yksilöihin tai ryhmiin kiinnittyvinä puutteina ja vajavaisuuksina. Kun työttömyyteen, köyhyyteen tai vaikkapa rasismiin ja ennakkoluuloihin perustuvat ongelmat nähdään yksilöiden valinnoista tai epäonnistumisista johtuvina, myös ratkaisuksi tarjotaan yksilön kohdistuvaa ohjaamista, kouluttamista ja kuntouttamista.

Nuoret ja haavoittuvuuden eetos

Edellä esitettyä nuoria koskevaa poliittista ohjausta ja laajempia koulutusta koskevia yhteiskunnallisia muutoksia voi selittää ainakin jossain määrin ajallemme ominainen individualistinen ja psykoemotionaalisia ongelmia korostava mentaliteetti, joka keskittyy yksilöiden muokkaamiseen järjestelmien ja rakenteiden epätasa-arvoisuuksien korjaamisen sijaan. Tässä artikkelissa tarkastelemme tätä mentaliteettia *haavoittuvuuden eetoksen* käsitteen avulla. Haavoittuvuus ei ole uusi käsite eikä sille ole olemassa yhtä pysyvää tai yhteisesti sovittua merkitystä. Haavoittuvuutta on tarkasteltu esimerkiksi filosofisena ja ontologisena käsitteenä, sosiaalisena prosessina sekä hallinnan, poliittisen ohjauksen ja luokittelun välineenä (ks. lisää eri tulokulmista Mackenzie, Rogers & Dodds 2014; Butler 2004; Brown, Ecclestone & Emmel 2017; Honkasalo 2017). Haavoittuvuutta voi ajatella myös yksilöllisenä statuksena tai olosuhteena. Tässä

artikkelissa tarkastelemme haavoittuvuutta *eetoksena* eli tälle ajalle tyypillisenä ajattelu- ja toimintatapana sekä erityisesti poliittisen ohjauksen välineenä, jolla tuotetaan erilaisia asioita ja olosuhteita (ks. myös Brunila & al. 2017).

Haavoittuvuuden käsite ilmaantui EU:n poliittisen ohjauksen käsitteistöön 1990-luvulla, koska riskin käsitettä pidettiin liian teknisenä. Haavoittuvuuden käsitteen nähtiin tarjoavan ihmisiä ja ihmisten toimintaa koskevaan poliittiseen ohjaukseen jossain määrin humanimpaa sävyä (Honkasalo 2017). Alun perin sosiaalipolitiikan piirissä toiminut ja tiettyihin ihmisryhmiin, kuten vammaisiin ja turvapaikanhakijoihin liittynyt haavoittuvuuden ajatus on levinnyt yhä laajemmalle muuhunkin politiikkaan: se on alkanut läpäistä koko poikkisektoraalista nuorisopolitiikkaa sekä nuoria koskevia koulutuksen, ohjauksen ja kuntoutuksen käytäntöjä. Huolen kohteena on yhä suurempi osa varsin erilaisissa yhteiskunnallisissa tilanteissa eläviä nuoria samoin kuin nuoria liikuttava kouluttava, ohjaava ja kuntouttava siirtymäkoneisto (Brunila & al. 2017; Brown 2014; Lumby 2012; Fawcet 2009; te Riele & Gorur 2015; McLeod 2012; McLeod & Wright 2016). Nuorten tilannetta Englannissa tutkinut Kate Brown onkin tuonut esille, kuinka haavoittuvuuden käsitteestä on tullut yleinen nuoria koskeva sosiaalipoliittinen hallinnan ja kontrolloinnin tapa (Brown 2014).

Haavoittuvuuden eetokselle on leimallista, että yhä suurempaa osaa väestöstä ja etenkin nuorista on alettu lukea haavoittuvuuden piiriin tavalla, joka korostaa psykoemotionaalisia ongelmia. Myös omissa aineistoissamme eetos näyttäytyy siten, että varsin erilaisista lähtökohdista tulevia nuoria pidetään lähtökohtaisesti syrjäytyneinä, mielenterveysongelmaisina, heikon itsetunnon omaavina sekä muilla tavoin vajavaisina ilman, että ongelmien paikantamista yksilöön ja tämän psykoemotionaalisiin piirteisiin juurikaan problematisoidaan (Brunila 2012, 2017).

Kuten olemme aiemmissa julkaisuissamme tuoneet esille, tukijärjestelmät heijastelevat haavoittuvuuden eetoksen rinnalla myös ajattelun taloudellistumista etenkin työmarkkinakelpoisuuteen ja yrittäjämäiseen eetokseen liittyvien odotusten muodossa (esim. Kurki & al. 2018; Brunila & al. 2017; Brunila 2017). Tukijärjestelmien piirissä tämä ajattelun taloudellistuminen kohtaa erilaisia psyko- ja terapiakulttuureista nousevia, nuoria ja nuorten olemista ja toimintaa määrittäviä tietojärjestelmiä sekä yksilölähtöisiä ja -keskeisiä käytäntöjä, jotka tähtäävät nuoren psykoemotionaalisen käyttäytymisen muokkaamiseen ja ohjaamiseen. Tällaisia käytäntöjä ovat muun muassa onnellisuus- ja mielenvalmennus, omien voimavarojen ja vahvuuksien tunnistaminen, itsetunnon kohottaminen, voimaannuttamiseen ja itsetuntemukseen

ohjaavat käytännöt, läsnäolotaitojen vahvistaminen, positiivinen ja vahvuuspedagogiikka, tunnetaidot ja tunnepedagogiikka, monenlaiset terapeuttisesti voimaannuttavat ja emansipatoriset menetelmät, ongelmanratkaisutaitojen kehittäminen sekä sisäisen yrittäjyyden etsiminen ja löytäminen. Samassa toimenpiteessä saatetaan yhtäältä tunnistaa ja analysoida erilaisia tunteita ja samanaikaisesti pyrkiä vahvistamaan sisäistä yrittäjyyttä. Nuoria koskevissa tukijärjestelmissä kohtaavat edelliset keskenään jossain määrin ristiriitaiset, mutta toisiaan taloudellistumisen näkökulmasta tukevat ja täydentävät pyrkimykset, joilla on yhteneväinen tavoite: autonominen ja itsevastuullinen mutta myös omista puutteista ja vajaavaisuuksista tietoinen subjekti (Kurki & al. 2018; Brunila 2017).

Tukijärjestelmien ja niissä esiintyvien käytäntöjen välityksellä nuorten elämäntilanteisiin liittyvät haasteet alkavat näyttäytyä ongelmina, jotka johtuvat yksittäisten nuorten henkilökohtaisista, mielentilaan, persoonaan ja olemukseen liittyvistä puutteista ja vajaavaisuuksista. Tukijärjestelmät keskittyvät näiden yksilöllisten ongelmien tunnistamiseen ja validoimiseen sen sijaan, että niiden puutteissa nuorten erilaisia elämäntilanteita kohdattaisiin huomioiden laajemmin nuoren elämäntilanteeseen liittyviä ja yhteiskunnallisista rakenteista kumpuavia ongelmia. Samalla haavoittuvuudesta tulee nuorelle tarjolla oleva ja erityisesti psykoemotionaalisia ongelmia korostava olemisen ja toiminnan tapa, jossa nuoren kuuluu ensin tunnistaa ongelma itsessä ja sen jälkeen muuttaa omaa olemisen tapaa ja toimintaa toivottuun suuntaan.

Kyseistä haavoittuvuuden eetosta voisi ymmärtää myös Filosofi Gilles Deleuzen (2005) ajattelua lainaten muutoksina jälkimodernin yhteiskunnan valtasuhteissa. Valta on Deleuzen mukaan vakiintuneiden instituutioiden rapautumisen myötä muuttunut hajanaisemmaksi ja epämääräisemmäksi, ajasta ja paikasta irralliseksi kontrolliksi. Valta ei kiinnity määrättyyn instituutioon, vaan on luonteeltaan hajautettua ja yksilöihin, persoonaan ja ylipäätään elämän mahdollisuuksiin kohdistuvaa. Tällöin yksilön oletettua persoonallisuutta rakennetaan etukäteen määritellystä lähtötilanteesta, jossa ongelma ensin tunnistetaan ja tunnustetaan itsessä, minkä jälkeen siitä irrottaudutaan kohti taloustalkoohenkisempää olemista ja tekemistä. Tukijärjestelmistä – myös koulutuksesta – voi tällöin tulla teknistä ongelmanratkaisua, joka ei enää tavoittele ymmärryksen syvenemistä tai moraalisten ja eettisten lähtökohtien perään kysymistä. Tukijärjestelmiä voidaan ajatella tässä mielessä tapoina, joissa luodaan oikeanlaisia mielialoja, tunteita, odotuksia, olemista, tekemistä ja asennetta sekä toivotun kaltaista kykyjen ja aistimusten kokonaisuutta.

Aineisto ja analyysi

Yhtenä keskeisenä lähtökohtana tässä artikkelissa kuvatulle tutkimukselliselle lähestymistavalle voidaan pitää tutkimusta, jota Kristiina Brunila teki vuosina 2010–2014 vankiloissa ja erilaisissa nuorille kohdistetuissa lyhytkestoisissa koulutus-, ohjaus- ja kuntoutusohjelmissa, joiden yhteyttä koulutukseen ei kuitenkaan sisällöllisessä mielessä ollut aina helppoa tavoittaa. Brunilan tämän tutkimuksen myötä herännyt uteliaisuus alkoi tavoittaa muitakin tutkijoita johtaen lopulta kansainvälisiin tutkimusprojekteihin ja tutkimusverkostoihin, jotka tällä hetkellä ulottuvat ainakin pohjoismaihin, Manner-Eurooppaan, Yhdysvaltoihin, Australiaan ja Uuteen-Seelantiin.

Tämä artikkeli perustuu kahteen Kristiina Brunilan johtamaan peräkkäiseen tutkimushankkeeseen, joista ensimmäinen *Nuoret liikkeessä* päättyi keväällä 2017 ja toinen *Nuorten tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa* alkoi syksyllä 2017 (ks. nettisivut lähteissä). Molemmat tutkimushankkeet ovat fokuoituneet nuoriin ja heitä koskeviin siirtymiin ja tukijärjestelmiin sekä laajempaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jota tutkimushankkeissa on käsitteellistetty esimerkiksi markkinoitumisen, uusliberalismin, prekarisoitumisen, psyko- ja terapiakulttuurin sekä haavoittuvuuden eetoksen käsitteiden avulla. Tutkimushankkeet toteuttanut tutkimusryhmä on ollut kiinnostunut eriarvoisuuden kysymyksistä etenkin sen suhteen, millaiset mahdollisuudet eri lähtökohdista tulevilla nuorilla on yhteiskunnalliseen toimijuuteen ja omien näkökulmien esille tuomiseen. Olemme tuoneet tutkimuksissamme esille (yhdessä ja erikseen) tukijärjestelmiin liittyviä ongelmia poliittiseen ohjaukseen, tietojärjestelmiin ja käytäntöihin liittyen. Samalla olemme herättäneet keskustelua perustavanlaatuisista muutoksista hyvinvointipolitiikan ja erityisesti koulutusjärjestelmän osalta.

Aineistomme olemme tuottaneet keräämällä erilaisia poliittista ohjausta koskevia dokumentteja ja haastatteleamalla maahanmuuttajia ja pakolaisia (Ameera Masoud, Tuuli Kurki, Anniina Leiviskä), vankilassa eläneitä ja eläviä nuoria sekä heidän kanssaan työskenteleviä (Katariina Mertanen, Kristiina Brunila), etsivän nuorisotyön piirissä toimivia ohjaajia, opettajia ja valmentajia (Kalle Mäkelä, Katariina Mertanen), koulun keskeyttäneitä (Kristiina Brunila), sekä mielenterveysongelmien (Elina Ikävalko, Kristiina Brunila) ja erilaisten diagnoosien (Juho Honkasilta, Maija Lanas, Kristiina Brunila) kanssa eläviä nuoria. Havainnointia ja haastatteluja on tehty vuodesta 2010 alkaen eri puolilla Suomea koulutusorganisaatioissa, vankiloissa, etsivän nuorisotyön piirissä, ammatillisiin opintoihin valmentavassa koulutuksessa, erilaisissa ohjaavissa, kuntouttavissa ja kotouttavissa ohjelmissa, nuorten työllisyyttä ja koulutukseen hakeutumista

tukevissa palveluissa sekä syrjäytymisvaarassa oleville (tai sellaisiksi tulkituille) nuorille suunnatuissa lyhytkestoisissa projekteissa. Tähän mennessä olemme haastatelleet yli 300 nuorta ja useita kymmeniä nuorten kanssa työskenteleviä. Olemme myös koonneet ja analysoineet nuorten tukijärjestelmiin liittyviä kansallisia ja kansainvälisiä poliittisia dokumentteja; kansallisen politiikan, EU:n ja OECD:n tuottamia ohjelmia, raportteja ja selvityksiä, tukijärjestelmistä tuotettuja julkisia dokumentteja, tilastollista aineistoa nuorten työllisyydestä sekä nuoria ja syrjäytymistä koskevia mediaesityksiä.

Laajaa aineistoa on analysoitu itsenäisesti, pienissä ryhmissä ja koko tutkimusryhmän voimin tutkimusseminaareissa. Aineiston analysoinnin myötä ymmärryksemme tukijärjestelmistä ja niihin liittyvästä laajemmasta yhteiskunnallisesta tilanteesta on syventynyt. Samalla myös teoreettiset ja metodologiset lähestymistapamme ovat jäsentyneet. Koska aineisto ulottuu poliittista ohjausta koskevista dokumenteista tukijärjestelmien käytäntöihin ja eri lähtökohdista tulevien nuorten ja työntekijöiden näkökulmiin, kykenemme tuomaan tukijärjestelmiin liittyviä ongelmia esille varsin laaja-alaisesti. Tämä tarkastelu on tarpeen ja hedelmällistä etenkin siksi, että tukijärjestelmiä koskeva tutkimus on ollut tähän asti teoreettisesti ja metodologisesti hajanaista ja pragmaattisuutta korostavaa sekä lähes kokonaan vailla laajempaa kokoavaa tarkastelua.

Moniääninen ja laaja aineistomme sekä edellä mainittu, aikaisemman tukijärjestelmiä koskevan tutkimuksen hajanaisuus ovat kannustaneet myös tutkimustamme koskevan metodologian kehittämiseen sekä erilaisiin metodisiin kokeiluihin. Olemme hyödyntäneet tutkimuksissamme muun muassa diskursiivis-dekonstruktivistista lähestymistapaa ja etnografiaa, ja viimeisimpänä kehitelleet myös erilaisia aineistoja yhdistävää kuljeskelevaa tutkimusotetta, jonka avulla olemme halunneet kyseenalaistaa joitakin nuoria, nuorisotyön käytäntöjä ja poliittista ohjausta koskevan tutkimuksen konventioita. Tässä artikkelissa tarkastelemme tukijärjestelmiä diskursiivisina käytäntöinä (Bacchi & Bonham 2014; Brunila & al.2016).

Tätä artikkelia, kuten koko artikkelin taustalla olevaa tutkimushanketta, on ohjannut kysymys siitä, miten nuoria ja heidän elämäntilanteitaan on tukijärjestelmissä päädytty tarkastelemaan tietyllä tavalla, ja millainen on se ideaali, johon kyseisiä nuoria ohjataan. Entä mistä ei puhuta, millaisista asioista vaietaan ja mikä jää marginaaliin? Huomasimme pian tutkimusta aloittaessamme, että tukijärjestelmissä esiintyy tiettyjä toistuvia oletuksia, kuten nuorten ja heidän elämäntilanteidensa näkeminen ennalta tunnistettujen ja määriteltyjen ongelmien kautta. Diskursiivisen lähestymistavan mukaisesti tarkoituksenamme ei ole tavoitella “koko totuutta” nuoriin kohdistuvista tukijärjestelmistä tai väittää mekanismien toimivan samalla tavoin kaikissa tilanteissa. Sen sijaan

haluamme ymmärtää tarkemmin sitä, miten kyseiset mekanismit toimivat ja kuinka ne osaltaan haavoittuvuuden eetoksen mukaisesti määrittävät nuorten olemisen ja toiminnan mahdollisuuksia.

Tulokset

Aloitamme tutkimustemme tulosten kuvaamisen tavasta, jolla tukijärjestelmät rakentuvat tietyntyyppisille vastakkainasetteluille, jotka puolestaan vahvistavat hierarkioita ja ongelmien näkemistä olemuksellisina ja yksittäisiin nuoriin kiinnittyvinä. Sen jälkeen jatkamme tarkastelemalla tukijärjestelmiin liittyviä tietojärjestelmiä ja niihin kytkeytyvää näkemystä syrjäytymisestä. Lopuksi tuomme esille, kuinka kolmas mekanismi, psy-tieto ja siihen liittyvä resilienssin vaatimus, yhdessä kahden edellä mainitun mekanismin kanssa tuottaa kehän, jossa nuorille tarjoutuva olemisen ja toiminnan tapa näyttää huomattavasti kapeutuvan.

Vastakkain asettuville erotteluille rakentuva olemuksellisuus

Nuoriin kohdistuvissa tukijärjestelmissä tuotetaan ja ylläpidetään vastakkainasetteluille perustuvia ja niiden kautta rakentuvia hierarkioita usein tunnistamatta tai tunnustamatta niitä mekanismeja, joiden kautta erottelu tapahtuu. Tukijärjestelmissä nuoria ryhmitellään vastakkaisiin, hierarkkisiin kategorioihin esimerkiksi iän, sukupuolen, seksuaalisuuden, etnisyyden/rodun, terveyden, vammaisuuden, kielen, uskonnon ja alueellisuuden perusteella. Nuoria jaotellaan muun muassa syntyperäisiin suomalaisiin ja maahanmuuttajiin, miehiin ja naisiin, heteroihin ja homoihin, terveisiin ja vammaisiin ja hyvinvoiviin ja mielenterveysongelmaisiiin. Tukijärjestelmien puitteissa edellä mainitut eronteot nähdään pikemminkin poliittisen ohjauksen ja muun toiminnan lähtökohtana kuin niiden lopputulemina, jolloin ne mielletään olemuksellisina ja nuoria lähtökohtaisesti määrittävinä. Samalla menetetään mahdollisuus tarkastella erotteluja poliittisesti ja diskursiivisesti tuotettuina ja siten myös muutettavissa olevina.

Jos kyseisiä vastakkainasetteluja ja hierarkkisia erotteluja ei tarkastella yhteiskunnallisesti, kulttuurisesti ja tilanteisesti tuotettuina, niistä seuraa helposti oletuksia erottelujen luonnollisuudesta ja ryhmiin asetettujen ihmisten keskinäisestä, perustavasta erilaisuudesta. (Brunila 2012). Tämä on erityisen ongelmallista siksi, että tyypillisesti vastinparin toiseen osapuoleen yhdistetään arvokkaina pidettyjä ja toivottavia ominaisuuksia, ja toiseen negatiivisia ja vähemmän arvostettuja piirteitä (esim. epäitsenäinen, autettava, keskenkasvuinen, taidoiltaan puutteellinen, riippuvainen). Yksi

esimerkki tästä on tukijärjestelmissä esiintyvä käsite ”(erityisen) tuen tarve”. Määriteltäessä osan tuen tarpeesta “erityiseksi” (ja samalla osa normaaliksi) tuotetaan erilaisia vastakkainasetteluja (normaali/erilainen, tyypillinen/poikkeava, vammaton/vammaainen) tunnistamatta kuitenkaan niitä rakenteita ja mekanismeja, jotka luovat ja ylläpitävät kyseisiä erotteluja ja niiden tarvetta (Watson 2016; Allan & Harwood 2016, Honkasilta, 2019).

Nimeämällä tukijärjestelmien piirissä ”jokin” ”joksikin” tuotetaan samanaikaisesti ehtoja olemiselle ja toiminnalle. Nimeäminen ei toisin sanoen ole neutraalia vaan luonteeltaan poliittista, koska se rakentaa tukijärjestelmissä ylläpidettyä todellisuutta ja rajaa ajattelun, olemisen ja toiminnan mahdollisuuksia. Haavoittuvuuden eetoksessa vastakkainasetteluilla ja hierarkkisilla erotteluilla tullaan näin rakentaneiksi varsin pysyvinä näyttäytyviä positioita nuorille. Lisäksi tuotetaan olemuksellisuutta, joka näyttäytyy jo lähtökohtaisesti ongelmallisena (esim. aineistoissamme nuori on yhtä kuin syrjäytynyt, rikostaustainen, lukihäiriöinen, riippuvainen, maahanmuuttajataustainen, työtön, moniongelmainen, erityinen, mielenterveysongelmainen). Tukijärjestelmissä tämä lähestymistapa legitimoii koko järjestelmän olemassaoloa: kun ongelma kiinnitetään yhä uudelleen nuoren olemukseen ja persoonaan, vodiaan nuoren elämäntilanteen haasteita, kuten koulutuksen puutetta, köyhyyttä ja työttömyyttä lähteä ratkaisemaan nuorta itseään sekä hänen olemistaan ja toimintaansa muuttamalla.

Hyvä esimerkki vastakkainasettelun tuottamista eroista ja hierarkioista on nimeäminen ja kategorisointi *maahanmuuttajataustaiseksi*. Tukijärjestelmissä ja laajemmissa keskusteluissa kategorian avulla nuorista piirity kuva integraatio- ja kotoutustoimenpiteiden kohteina, joiden marginalisoitumisen ja syrjäytymisen pelätään johtavan paitsi kansantaloudellisiin ongelmiin myös konkreettisiin turvallisuushkiin, kuten radikalisoitumiseen ja terrorismiin. Nuorten poliittiset identifikaatiot, heidän maailmankuvansa ja edustamansa arvojärjestelmät toisin sanoen näyttäytyvät potentiaalisena yhteiskunnallisena uhkana sen sijaan, että nuoret hahmotettaisiin poliittisina toimijoina, joilla on demokraattisen yhteiskunnan jäsenenä oikeus poliittiseen identiteettiin sekä yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen omasta eettisestä, uskonnollisesta tai poliittisesta viitekehyksestään käsin. Näin katse kääntyy pois yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen ja demokratian legitimitettiin kytkeytyvistä keskeisistä kysymyksistä ja erityisesti siitä, että myös demokraattisissa yhteiskunnissa sosiaalinen ja poliittinen toiminta on luonteeltaan joitakin identiteettejä ja näkemyksiä ulkopuolelleen sulkevaa (esim. Mouffe 2005).

Kuten mikä tahansa kategorisointi, myös kategoria ”nuoret” (erotuksena aikuisuuteen) on potentiaalisesti ongelmallinen. Tässä tapauksessa se on erityisen ongelmallinen, koska se ohjaa ajattelemaan, että jossain on jokin tunnistettavissa oleva yhtenäinen joukko, jonka oletetaan tarvitsevan ohjausta, tukea ja valmennusta. Kuten olemme tuoneet aiemmin esille, erilaiset nuoria koskevat vastakkainasettelut näkyvät ja toimivat yhteiskunnassamme. Haluamme myös muistuttaa, että työhön, opintoihin tai koulutukseen pääsy (tai edes mahdollisuus niihin pääsyyn) näyttävät varsin erilaisina riippuen siitä, millaiseen kategoriaan nuori tulee kulloinkin nimetyksi. Erilaisissa tilanteissa olevien nuorten, heidän kanssaan toimivien ammattilaisten, sekä heihin kohdistuvien tukijärjestelmien väliset kokemusmaailmat eivät aina välttämättä kohtaa. Yksi iso yhteiskunnallinen ongelma on eriarvoisuuden kasvu ja kohtaamattomuus yhtäältä hyvinvoivien ja vauraiden ja toisaalta köyhien ja epävarmoissa olosuhteissa elävien nuorten välillä. Voidaan kysyä, mitä tapahtuisi jos vastakkainasetteluista ja hierarkkisista kategorisoinneista edettäisiin kohti nuorten olemisen ja tekemisen, sekä mahdollisuuksien ja toiveiden, näkemistä osana yhteiskunnallisesti ja tilanteisesti tuotettua sosio-ekonomista asemaa ”yhteiskuntaruumiissa”. Toisin sanoen, mitä tapahtuisi, jos nuoren asemaa tarkasteltaisiin suhteessa sukupuolittamiseen, rodullistamiseen, terveyteen liittyviin luokitteluihin tai muihin olemista ja tekemistä sääteleviin ja mahdollistaviin erontekoihin.

Tukijärjestelmiä koskevat tietojärjestelmät

Toinen tukijärjestelmissä näyttäytyvä, nuorten olemista ja toimintaa säätelevä ja usein tunnistamatta jäävä mekanismi liittyy nuorten yhteiskunnallista ja koulutuksellista tilannetta koskevan tiedon ja ymmärryksen luonteeseen. Tukijärjestelmien taustalla toimivat ja niitä legitimoivat kansallisen ja ylikansallisen ja poliittisen ohjauksen tuottamat kuvaukset syrjäytymisestä ovat jääneet kaiken kaikkiaan melko ohuiksi. Syrjäytymistematiikkaa, ja sen myötä nuoria ja nuorten erilaisia elämäntilanteita ja lähtökohtia, on kohdattu ja kuvattu pääsääntöisesti numeraalisen aineiston ja tilastoinformaation kautta. Tyypillistä tälle aineistolle on, että taustamuuttujana toimii jokin aiemmin kuvaamistamme hierarkkisista kategorioista, kuten sukupuoli tai maahanmuuttajuus, joka nähdään luonnollisena ja jota ei siksi problematisoida. Näin informaatio edelleen ylläpitää kyseisiä vastakkainasetteluja ja hierarkkisia erotteluja.

Monimutkainen todellisuus ja nuorten erilaiset elämäntilanteet eivät taivu helposti mitattavaan muotoon. Määrällisen tarkastelun ongelmana on lisäksi sen toiseuttava luonne: yhteiskunnallisesti,

kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakentuvat eronteot verhoutuvat määrällisessä ja tilastollisessa tarkastelussa objektiivisena näyttäytyväksi informaatioksi ja taustamuuttujiksi, jolloin ne tulkitaan yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti rakentuneiden erottelujen ja hierarkioiden sijaan yksilön olemukseen ja persoonaan kiinnittyvinä potentiaalisesti ongelmallisina ominaisuuksina. Nuoria koskeva numeraalinen informaatio voi näin ollen tuottaa marginalisoivaa ja toiseuttavaa tietoa ja ymmärrystä, joka saa nuoret näyttäytymään erilaisina ja ulkopuolisina suhteessa ympäröivään, näennäisen yhtenäisenä ja konsensuaalisena pidettyyn yhteiskuntaan, työelämään ja koulutusjärjestelmään. Jos nuorten ”syrjäytyminen” tai sen uhka määritellään ainoastaan työ- tai koulutuspaikan puuttumisen perusteella, jää monenlainen nuorten harjoittama vapaaehtoistyö, luontaiselinkeinot sekä pienimuotoinen, epäkaupallinen kulttuuritoiminta näkymättömiin. Koulutus- tai työpaikan puuttuminen ei vielä kerro siitä, miten merkitykselliseksi tai rikkaaksi nuori itse elämänsä kokee tai millaisia muita elämäntapoja on olemassa (ks. esim. Isola & Suominen 2016).

Psy-tieto ja resilienssi

Kun edellä kuvatut, nuoriin kohdistuvat vastakkainasettelut ja hierarkkiset erottelut sekä syrjäytymistä kuvaavat tietojärjestelmät kietoutuvat toisiinsa, ajaudutaan helposti tilanteeseen, jossa oletus erilaisista lähtökohtaisista ja etukäteen määritellyksi tulevista ominaisuuksista johtaa erilaiseen kohteluun. Toisin sanoen eri tavoin kategorisoituja nuoria kohdellaan eri tavoin ja eriarvoistavasti. Erilainen kohtelu puolestaan vahvistaa sen taustalla olevia erontekoa liittyen esimerkiksi sukupuolittamiseen tai rodullistamiseen sekä näissä erotteluissa oletettuihin olemuksellisiin ominaisuuksiin. Näin haavoittuvuuden eetoskassa syntyy nuorten olemisen ja toiminnan mahdollisuuksia säätelevä kehä, jota edelleen vahvistaa kolmas keskeinen mekanismi, niin kutsuttu *psy-tieto*, sekä sen kasvava merkitys yhteiskunnassa ja etenkin koulutuksessa (ks. Petersen & Millei 2016; Parker 2015; Wright 2011; Saari & Harni 2015; Harwood & Allan 2014; Ecclestone & Brunila 2017; Brunila 2017; McLeod & Wright 2015). Psy-tiedon käsitteellä, jonka lainaamme hallinnan tutkija Nikolas Roselta (1998, 1999), tarkoitamme erilaisista psykologian, psykoterapian, psykiatrian ja terapian muodoista laajemmalle yhteiskuntaan ja koulutukseen leviäviä tietojärjestelmiä ja käytäntöjä. Yhtenä keskeisenä psy-tiedon nopean leviämisen taustatekijänä on pidetty pyrkimystä tuottaa helpommin hallittavaa työvoimaa talouden tarpeisiin (Parker 2015). Psy-tiedon käyttö ja hyödyntäminen on olennainen osa kuvaamaamme haavoittuvuuden eetosta, koska molemmat korostavat yksilölähtöisyyttä, yksilön käyttäytymisen muuttamista sekä psykoemotionaalisia näkökulmia (Brunila & al. 2017).

Yksilölähtöiset ja -keskeiset lähestymistavat eivät kuitenkaan riitä vastaamaan yhteiskunnallisiin tai eriarvoisuutta tuottaviin ongelmiin. Haavoittuvuuden eetoksessa nuoria koulutetaan, ohjataan ja rohkaistaan tunnistamaan itsen liittyviä puutteita ja vajavaisuuksia sekä kurkottamaan kohti itsevastuullisuutta. Nuoria kehoitetaan ottamaan yhä aikaisemmin vastuuta omasta elämästään, tarkastelemaan mieltään ja tunteitaan, pitämään huolta hyvinvoinnistaan sekä suunnitelmallisesti valmistautumaan kilpailuun koulutus- ja työmarkkinoilla. Nuorille suunnattujen tukijärjestelmien sinällään hyvää tarkoittava ote ei kuitenkaan kykene kysymään laajempien yhteiskunnallisten ehtojen perään. Päinvastoin, se vaikuttaa sivuuttavan historialliset, rakenteelliset ja järjestelmiin liittyvät ongelmat, kuten muutokset työmarkkinoilla, eriarvoisuuden kasvun, köyhyyden ja monimutkaisten tukijärjestelmien viidakon. Lopputuloksena on hyvinvointipolitiikka, jossa yksittäinen nuori sekä nuoren lähipiiri näyttäytyvät ”syllisinä” epätoivottuun tilanteeseen. Samalla kysymykset sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja eriarvoisuudesta kääntyvät itsevastuullisuuden kysymyksiksi ja yksilöiden mielentilaa ja mielenterveyttä koskeviksi ongelmiksi.

Lopuksi haluamme kiinnittää huomion vielä tukijärjestelmissä ja koko koulutusjärjestelmässä tällä hetkellä vahvasti läsnä olevaan *resilienssin* vaatimukseen. Dorothy Bottrell (2009) on monien muiden tutkijoiden tapaan kirjoittanut, että resilienssistä eli sinnikkyydestä on tullut yhä merkittävämpi koulutuksen ja sosiaalipolitiikan sisältö, etenkin niiden nuorten kohdalla, joiden mielletään olevan haavoittuvassa asemassa. Resilienssiä kehittämällä on pyritty tukemaan nuoren niin sanotun terveen kehityksen mahdollisuuksia tai positiivista sopeutumista yhteiskuntaan huolimatta vaikeista tai haitallisina pidetyistä olosuhteista, kuten köyhyydestä. (Bottrell 2009, Brunila 2012). Myös talouden tarpeiden korostuminen yhteiskunnallisessa keskustelussa on yhteydessä resilienssin vaatimukseen.

Resilienssin ja sitkeyden vaatimus kytkeytyy kiinnostavasti kulttuurintutkija Lauren Berlant (2011) *julman optimismin* käsitteeseen: julma optimismi edellyttää resilienttejä subjekteja toteutuakseen. Länsimaisten demokratioiden nykytilannetta tarkasteleva Berlant tarkoittaa julmalla optimismilla subjektien affektiivista takertumista sellaisiin keskiluokkaisiin hyvän elämän tavoitteisiin, jotka eivät kuitenkaan ole vähäisissäkään määrin mahdollisia tai realistisia kyseisille ihmisille (Berlant 2011). Berlant kysyykin, miksi ihmiset säilyttävät kiintymyksensä tavanomaisiin hyvän elämän ideaaleihin, esimerkiksi parisuhteisiin, perheisiin, poliittisiin järjestelmiin, instituutioihin, markkinoihin ja palkkatyöhön, vaikka todisteita niiden epävakaudesta, särkyvyydestä ja kalliista hinnasta on runsaasti (Berlant 2011, 2). Julman optimismin käsite auttaa näin ollen ymmärtämään, miksi ihmiset eivät puutu erilaisiin hyväksikäytön muotoihin vaan

kiinnittyvät totuttuihin rakenteisiin ja järjestelmiin, toimivat niiden mukana ja yrittävät sovittautua tai alistua niihin. Selviytymiseen ja onnen tavoitteluun liittyvän jatkuvan toistamisen käänköpuolta Lauren Berlant (2011) kuvaa ihmisiä loppuun kuluttavana hitaana kuolemisena, joka pahimmillaan johtaa periksi antamiseen ja konkreettiseen kuolemaan (ks. esim. Mills 2017).

Haavoittuvuuden eetos luo tutkijamme mekanismien kanssa ongelmallisen uskomuksen, että ratkaisut yhteiskunnallisiin ongelmiin olisivat korjattavissa sillä, että nuori (tai kuka tahansa) menee ja kääntyy sisäänpäin ja tarkastelee itseään tai vaihtoehtoisesti käyttää peilinään ja tunnustamisen välineenään mielentilan asiantuntijaa tai lääkitystä. Karioiden voidaan sanoa, että näiden välineiden avulla nuori kykenee positiivisuuden ja sitkeyden hengessä lopulta muuttamaan historian kulun: hän voi päättää ajatella jatkossa asioista vähän toisin, myönteisesti, tai yrittää ensi kerralla entistä enemmän, kuten aineistossamme on esimerkiksi maahanmuuttajataustaisia nuoria ja vankilassa eläviä nuoria kehotettu tekemään (Kurki & Brunila 2014).

Lopuksi: haavoittuvuuden eetoksesta poliittiseen toimijuuteen

Olemme edellä tuoneet esille, että yhteiskunnallisia ja sosiaalisia ongelmia tarkastellaan tukijärjestelmissä yksilöihin tai ryhmiin kiinnittyvinä puutteina, jotka nähdään yksilöiden valinnoista tai epäonnistumisista johtuvina. Tällöin ratkaisuksi tarjotaan yksilöllistä ohjaamista, kouluttamista ja kuntouttamista – ei niinkään epätasa-arvoistavan järjestelmän tai rakenteiden korjaamista. Yksittäisiä onnistumistarinoita lukuun ottamatta hyvää tavoittelevat tukijärjestelmät näyttävät johtavan toiston kierteeseen: nuoret siirtyvät yhdestä toimenpiteestä seuraavaan ja elävät jatkuvassa täyttymistä vaille jäävässä odotustilassa. Hyvistä aikomuksista huolimatta tukijärjestelmät ovat olleet ensisijaisesti työvoima- ja talouspoliittisia välineitä, joiden toteuttamisessa ja suunnittelussa nuorten oma ääni ja toiveet ovat monissa tapauksissa jääneet toissijaisiksi. Kärjistäen voisi sanoa, että tukijärjestelmät tuottavat kehän, jossa aluksi luodaan ongelma, jotta se voitaisiin myöhemmin ratkaista. Tämä voidaan tulkita eräänlaiseksi väestön hallintaa koskeväksi tahtotilaksi ja etenkin pyrkimykseksi hallinnoida väestöön kuuluvia köyhimpiä ja heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä (ks. velkaantuneesta ihmisestä Lazzarato 2014).

Haavoittuvuuden eetoksessa on kuitenkin kyse vielä syvemmin subjektiviteettien ja niiden rakentumiseen ja ylläpitämiseen liittyvästä ilmiöstä, mikä osin selittää sen, että edellä kuvatusta kehästä on niin vaikea poistua (vaikka se mahdollista onkin). Tätä vaikeutta voidaan tarkastella

affektiivisuuden käsitteen avulla: haavoittuvuuden eetos ei ole vain jonkinlainen toimijoista erillinen ja heihin ulkoa käsin kohdistettu voima. Haavoittuvuus on affektiivisena mekanismina jatkuvasti läsnä tässä artikkelissa kuvaamassamme hyvinvointipolitiikassa ja sen vuorovaikutussuhteissa sekä yksilöiden kokemuksissa. Tukijärjestelmissä toimitaan jatkuvien ambivalenssien, yhtäältä ahdistuksen ja riittämättömyyden ja toisaalta optimismin ja jatkuvan itsen muokkaamisen ja kehittämisen, välimaastossa. Haavoittuvuuden eetoksen subjektit, kuten aineistojemme nuoret, rakentuvat juuri tässä affektiivisten ambivalenssien vuorovaikutuksessa. Kyseiset ambivalenssit rakentavat subjektiviteettia, joka kostuu entistä monimutkaisemmista ja paradoksaalisemmista aineksista, kuten samanaikaisesta vapaudesta ja valintojen tekemisestä sekä keskeneräisyydestä ja epätäydellisyydestä.

Voidaankin ajatella, että tukijärjestelmissä näyttäytyy erilaisia, haavoittuvuuden eetoksesta kumpuavia ”julkisia salaisuuksia” (IPC 2014), jotka jossain mielessä tunnistetaan mutta joista ei keskustella nuorten kanssa. Nämä julkiset salaisuudet liittyvät yhteiskunnallisiin ongelmiin, kuten huono-osaisuuteen, vankilakierteisiin, köyhyyteen, nuorten heikkoon yhteiskunnalliseen asemaan ja vaikuttamismahdollisuuksiin, sekä siihen, ettei nuorten reaalisesti ole mahdollista saavuttaa tukijärjestelmien tarjoamaa ideaalia olemisen ja toiminnan tapaa. Kun näitä julkisia salaisuuksia ei tuoda esille, ne henkilöityvät ja ne aletaan tulkita merkeiksi yksittäisten nuorten henkilökohtaisista puutteista ja vajavaisuuksista. Tämä rakenteellisten ongelmien henkilöityminen osaltaan selittää jatkuvaa julkisuudessa esiintyvää puhetta nuorten mielenterveysongelmista, ahdistuksesta ja pahoinvoinnista, mitä pääsääntöisesti selitetään ja pyritään ymmärtämään psyko- ja terapiakulttuurista nousevan yksilökeskeisen tietojärjestelmän avulla.

Aineistossamme haavoittuvuuden eetokseen liittyvät julkiset salaisuudet näyttäytyvät samanaikaisina ambivalensseina, kuten epävarmuutena, pelkona, huolena, ahdistuksena ja toisaalta myös positiivisuuden, pärjäämisen, yrittämisen ja sinnikkyuden pyrkimyksinä, jotka rakentavat nuorten todellisuutta niin kauan, kun niitä ei tunnisteta ja tuoda julki. Haavoittuvuuden eetos vahvistaa edellä mainittua kehässä kulkemista rakentamalla yhtäältä haavoittuvaa ja omista vajavaisuuksistaan tietoisista ja toisaalta kilpailevaa ja yrittäjähenkistä yksilöä, joka on samanaikaisesti tuottava, kilpailukykyinen ja taipuvainen kääntymään itseensä löytääkseen itsestään niin ongelmia kuin niiden ratkaisujakin.

Haavoittuvuuden eetos kuvastaa hyvin jo edellä mainittua, Deleuzen (2005) hahmottelemaa jälkimodernia yhteiskuntaa ja sille ominaisia mekanismeja: nuoren oletettua persoonallisuutta

nimittäin rakennetaan tukijärjestelmissä etukäteen määritellystä lähtötilanteesta, jossa ongelma tunnistetaan ja tunnustetaan kiinnittämällä se yksilöön. Tukijärjestelmien tuottamaa kehämäistä rakennetta voisi ajatella Milleriä ja Rosea (2010) mukailten esimerkkinä mekanismista, jossa taloudellinen, yhteiskunnallinen ja henkilökohtainen toiminta alkavat tukea samoja poliittisia päämääriä. Hyvinvointipolitiikkaan liittyvästä toiminnasta tulee vähitellen teknistä, taloudesta kumpuavien ongelmien ratkaisemista, missä ei enää tavoitella ymmärryksen syvenemistä tai laajempien yhteiskunnallisten, moraalisten ja eettisten lähtökohtien toteutumista.

Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella elävien nuorten osalta olisikin keskeistä kysyä, miten ulossuljetuille ja marginalisoiduille ryhmille ja heidän äänilleen voitaisiin luoda tilaa muuttamalla vallitsevaa yhteiskunnallista ja poliittista järjestelmää sekä siihen sisältyviä oletuksia ihmisyydestä, kansalaisuudesta ja toimijuudesta. Haavoittuvuutta olisi tärkeää ymmärtää ja tarkastella yhteiskunnallisemmin ja kriittisemmin, sillä yhteiskunnalliset muutokset, kuten työmarkkinoiden epävakaus ja talouskurin politiikka, eivät heikennä elämisen ehtoja kaikkien kohdalla samalla tavalla. Koulutukseen, kuten muihinkin nuoria koskeviin tukijärjestelmiin kohdistuvat leikkaukset ja säästötavoitteiset reformit heikentävät jo entuudestaan heikoimmassa asemassa olevien nuorten tilannetta. On tyypillistä, että julkisessa keskustelussa korostetaan vanhempien, opettajien ja muiden kasvattajien vastuuta nuorten tukemisessa. Tämä heijastelee verkosto- ja projektiyhteiskunnalle tyypillistä, kaikkiin kohdistuvaa kutsua osallistua ”taloustalkoisiin”. Vaikka yksittäisen nuoren elämänvalintojen kohdalla yhdenkin välittävän aikuisen rooli voi olla suuri, sivuuttavat nämä keskustelut usein nuoren tilanteeseen vaikuttavat yhteiskunnalliset ongelmat. Kestävää hyvinvointipolitiikkaa ei voida rakentaa yksilöiden hyväntahtoisuuden ja jaksamisen varaan, etenäkään, jos se tapahtuu taloustalkoohenkisyyden nimissä.

Työllistymistoimenpiteissä mukana olevia nuoria puhutellaan usein ”asiakkaiksi”. Jos otetaan vakavasti edellä esittämämme väite, jonka mukaan nimeäminen luo ja ylläpitää subjektiviteetteja, havaitaan, että ”asiakkaalta” odotettu aktiivisuus liittyy lopulta vaatimukseen oman elämän ja itsen hallinnasta (ks. myös Helen 2011). Nimeäminen myös ohjaa fokusta yksilölähtöisiin palvelu- ja tukijärjestelmiin sen sijaan, että tavoitteena olisi laajempi yhteiskunnallinen muutos. Laajempi, meidänkin tässä artikkelissa peräänkuuluttamamme muutos, edellyttäisi palkkatyöyhteiskunnan muodon ja luonteen sekä sen varaan rakentuvan kansalaisuuden uudelleen määrittelyä.

Yhteiskuntapolitiikka, jossa osallisuus perustuu oletukseen täyttä kuukausipalkkaa nauttivasta kansalaisesta, sulkee ulkopuolelleen suuren joukon työmarkkinoilla toimivista ihmisistä, puhumattakaan heistä, jotka ovat työmarkkinoiden ulkopuolella.

Talous, ainakin sellaisena kuin se yhteiskunnassamme tällä hetkellä toimii, vaikuttaa edellyttävän ajasta ja paikasta sekä yhteiskunnallisista ja kulttuurisista kiinnikkeistä irrotettua ja muokattavissa olevaa yksilöä ja yksilöllisyyttä sekä etukäteen tarkkaan käsikirjoitettua ja helposti hallittavissa olevaa tietoa ja lopulta myös inhimillisten halujen valjastumista kaupalliseen käyttöön. Kasvatuksen ja koulutuksen tutkijoina sekä erilaissa opetustehtävissä toimivina henkilöinä voisimme uteramminkin kysyä, mitä yhteiskunnassa on tekeillä ja mitä voisimme tehdä suotuisan yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamiseksi.

Lähteet:

Allan, J., & Harwood, V. 2016. The risk factors for psy-diagnosis? Gender, racialization and social class. Teoksessa E. B. Petersen & Z. Millei (toim.) *Interrupting the psy-disciplines in education*. London & New York: Palgrave MacMillan, 185-202.

Bacchi, C. & Bonham, J. 2014. Reclaiming discursive practices as an analytic focus: Political implications. *Foucault Studies* 17, 173-192.

Ball, S. & Youdell, D. 2009. Hidden privatisation in public education. *Education Review* 21(2). London: Institute of Education, University of London, 73–83.

Berlant, L. 2011. *Cruel Optimism*. Durham & London: Duke University Press.

Biesta, G. 2014. *The Beautiful Risk of Education: (Interventions Education, Philosophy, and Culture)*. London: Routledge.

Bottrell, D. 2009. Understanding 'marginal' perspectives: Towards a social theory of resilience. *Qualitative Social Work Research & Practice* 8(3), 321–339.

Brown, K., Ecclestone, K. & Emmel, N. 2017. Review article: The many faces of vulnerability. *Social Policy & Society* 16(3), 497-510.

Brown, K. 2014. Questioning the 'Vulnerability zeitgeist': Care and Control Practices with 'Vulnerable' Young People. *Social Policy & Society* 13(3), 371–387.

Brunila, K., Ikävalko, E., Kurki, T., Masoud, A., Mertanen, K., Mikkola, A., Mäkelä, K. 2017. Transitions, Justice and Equity in Education. Oxford Encyclopedia of Education. Oxford University Press. On line publication date Mar 2017.

<http://education.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-130>

Brunila, K. & Mertanen, K. 2014. Nuorisotakuu ajaa projektimarkkinoille. Uutistamo.

<http://www.uutistamo.fi/nuorisotakuu-ajaa-projektimarkkinoille/>

Brunila, K. & Rynänen, S. 2016. NEW RULES OF THE GAME. Youth training in Brazil and Finland as examples of new global network governance. *Journal of Education and Work*, 30(4), 353–366.

Brunila, K. 2017. A Diminished Self. Entrepreneurial and Therapeutic Ethos Working With a Common Aim. Ball, Stephen (eds.). *Sociology of Education II*. Routledge.

Brunila, K. 2012. From Risk to Resilience. *Education Inquiry* 3(3), 451–464

Butler, J. 2004. *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*. New York: Verso.

Brookman-Byrne, A. 2018. The implementation of individualised educational practices will depend on discussions between policymakers, educational institutions, and society.

<https://bold.expert/precision-education/> (luettu 20.9.2018).

Deleuze, G. 2005. Haastatteluja. Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin haastatteluja ja kirjoituksia. Helsinki: Tutkijaliitto.

Furedi, F. 2010. *Wasted. Why education isn't educating*. London: Continuum Publishing.

Harwood, V., Allan, J. 2014. *Psychopathology at School. Theorizing mental disorders in education*. Routledge.

Helen, I. (toim.) 2011. *Reformin pirstaleet: Mielenterveyspolitiikka hyvinvointivaltion jälkeen*. Tampere: Vastapaino.

Hirvonen, J. 2014. Nuorisotakuu - takuu yhteiskuntaosallisuudesta. Teoksessa: A. Gretschel, K. Paakkunainen, A-M. Souto, L. Suurpää. (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Helsinki: Unigrafia, 28–33.

Honkasalo, M-L. 2017. Keynote-puheenvuoro. How Vulnerability Matters -conference, The House of Sciences, 1.12.2017. <https://antroblogi.fi/2017/11/30-11-1-12-17-vulnerability-matter-international-conference/>

Honkasilta, J. 2019. Toiseuttava erityistarve – Adhd-diagnosoitujen nuorten identiteettineuvottelut heidän koulukokemuksissaan. *Kasvatus* 50 (1), 6-19.

Nuorten tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetosessa nettisivut: <https://blogs.helsinki.fi/cosupport/>

IPC. 2014. We are all very anxious. <https://www.weareplanc.org/blog/we-are-all-very-anxious/> (luettu 8.11.2018.)

Isola, A-M. & Suominen, E. 2016. Suomalainen köyhyys. Helsinki: Into & Työväen Sivistysliitto.

Kurki, T., Masoud, A., Niemi, A-M., & Brunila, K. 2018. Integration becoming business: marketisation of educational policies and integration practices for immigrants. *European Educational Research Journal* 17(2).

Kurki, T. & Brunila, K. 2014. Education and training as projectised and precarious politics. *Power & Education* 6(3), 283–294.

Lazzarato, M. 2014. Velkaantunut ihminen. Tutkijaliitto.

Levitas, R. 2004. Let's hear it for Humpty: Social exclusion, the third way and cultural capital. *Cultural Trends* 13(50), 41–56.

Lumby, J. 2012. Disengaged and disaffected young people: surviving the system. *British Educational Research Journal* 38(2), 261–279.

Mackenzie, C., Rogers, W. & Dodds, S. 2014. Vulnerability. *New Essays in Ethics and Feminist Philosophy*. Studies in Feminist Philosophy. Oxford University Press.

- McLeod, J. 2012. Vulnerability and the neo-liberal youth citizen. *Comparative Education* 48(1), 11-26.
- McLeod, J., Wright, K. 2015. *Inventing Youth Wellbeing*. Teoksessa: K. Wright, J. McLeod (toim.) *Rethinking Youth Wellbeing: Critical Perspectives*. Singapore: Springer. 1-11
- McLeod, J., Wright, K. 2016. What Does Wellbeing Do? An Approach to Defamiliarize Keywords in Youth Studies. *Journal of Youth Studies* 19(6), 776-792.
- Miller, P., & Rose, N. 2010. *Miten meitä hallitaan*. Tampere: Vastapaino
- Mills, C. 2017. 'Dead people don't claim': A psychopolitical autopsy of UK austerity suicides. *Critical Social Policy* 38(2), 302–322.
- Mouffe, C. 2005. *On the Political*. Abingdon & New York: Routledge.
- Myllyniemi, S. (toim.) 2015. *Arjen jäljillä*. Nuorisobarometri 2015.
https://tietoanuorista.fi/wpcontent/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf (luettu 6.11.2018)
- Määttä, M. (toim.) 2018. *One-Stop Guidance Center (Ohjaamo) – Ready to offer multi-agency services for the young*. Jyväskylä: ELY-Centre Central Finland.
<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/162148/OneStopGuidance.pdf?sequence=5&isAllowed=y>. (luettu 20.9.2018).
- Parker, I. 2015. *Handbook of Critical Psychology*. London and New York: Routledge
- Peace, R. 2001. Social exclusion: A concept in need of definition? *Social Policy Journal of New Zealand* 16(16), 17–34.
- Petersen, E. & Millei, Z. 2016. *Interrupting the Rise of Psy-Disciplines in Education*. Lontoo: PalgraveMacMillan.

Rasmussen, P. 2013. Adult Learning Policy in the European Commission. Teoksessa: M. Milana & J. Holford. (toim.) Adult Education Policy and the European Union: Theoretical and Methodological Perspectives. Rotterdam: Sense Publishers. 17-35.

te Riele, K. & Gorur, R. (toim.) 2015. Interrogating Conceptions of 'Vulnerable Youth' in Theory, Policy and Practice. Springer.

Rose, N. 1998. Inventing our selves. Psychology, Power and Personhood. Cambridge: Cambridge University Press.

Rose, N. 1999. Governing the soul. The shaping of the private self. London: Free association books.

Saari, A., & Harni, E. 2015. Onnellisuuden Hermes: positiivisen psykologian hegemoniapyrkimykset. Agon 14 (3), 4-11.

TEM. 2015. Final report of the Youth Guarantee Working Group. Työ- ja elinkeinoministeriö.

Watson, K. 2016. 'Silences' in the 'inclusive' early childhood classroom: Sustaining a 'taboo'. Teoksessa: E. B. Petersen, & Z. Millei (toim.) Interrupting the psy-disciplines in education. London & New York: Palgrave MacMillan, 13-31.

Whitehead, M., Jones, R., Lilley, R., Pykett, J. & Howell, R. (2017). Neuroliberalism. Behavioural Government in the Twenty First Century. London: Routledge.